

1 JANUARI 1928.

AFLEVERING 9.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en Dr. JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE:

J. HEIMANS, AMSTERDAM.

Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE:

Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE:

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

PRIJS PER HALFJAAR f 3.25.

DE PLANTEN VAN DEN HOEK VAN HOLLAND.

ALS je bij den aanlegsteiger tegenover Hoek van Holland de duinen opgaat en het smalle paadje door de duindoorns een eindje volgt, kom je voorbij het huisje van Vogelbescherming al gauw in het vlierbosch, dat in het voorjaar prijkt met een weelde van roomwitte bloesems en in den herfst zijn takken buigt onder de vracht van de tallooze, glanzend zwarte bessen.

Eerst gaat het pad rechts omhoog langs dicht struweel van duindoorns, bramen en ligusters, daarboven groeien de avondkoekoeksbloemen in groote menigte en de agrimonie steekt er overal zijn ijlen bloeistengel op. Een open plek geeft een prachtig uitzicht naar beide kanten: rechts, over duindoorn- en vlierhellingen met een enkel donker dennenboschje, zie je den Nieuwen Waterweg en het dorp Hoek van Holland, links strekt zich het heele breede gedeelte van Rozenburg voor ons uit, zoodat we hier een goed overzicht van het terrein van onze wandeling krijgen.

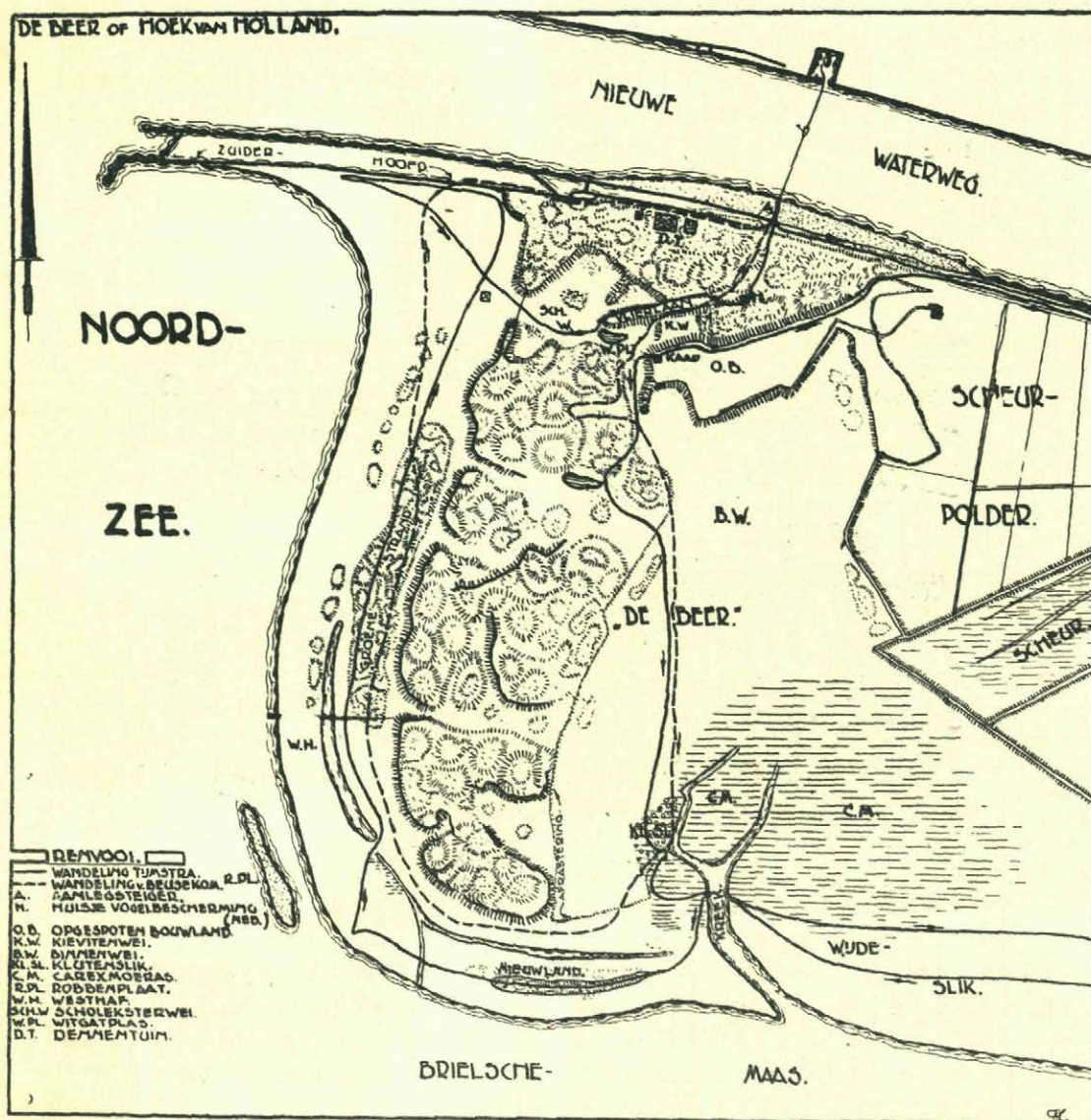
Vlak tegenover ons zien we een lange, van Oost naar West loopende hoogte, maar van onze hooggelegen uitkijkplaats kijken we er gemakkelijk overheen; het Westelijk einde van die hoogte, waarop een kaap, oprijst uit een vlakte, die

het grootste gedeelte van het jaar buitengewoon drassig is (de kievitenwei) en zich door zijn weelderige vegetatie en talrijke duindoornboschjes sterk van de eigenlijke „binnenwei” onderscheidt. De duinenreeks kunnen we heelemaal afzien, en er overheen zien we nog net even het enorm breede strand, dat bij de Zuidpunt om de duinen heenbuigt, zich een eindje langs de Brielsche Maas voortzet en dan overgaat in het moerassige Zuidelijke deel van de recht voor ons liggende slikkige vlakte van „de Beer.” In de verte rijst de massieve, stompe toren van Brielle uit het land van Voorne op. We kunnen ons terrein van hieruit dus al aardig verdeelen naar het landschap en eenigszins een denkbeeld krijgen van de planten die we verwachten kunnen: *duin- en strandplanten; slik- en schorreplanten* op de slikkige gedeelten van het strand en het Westelijk gedeelte van „de Beer”, die in 't Zuiden in open verbinding staat met de Brielsche Maas en in 't Westen door de geweldige afbraak van de duinen op verschillende plaatsen met de zee zelf; de bovengenoemde drassige vlakte, die Zuidwestelijk van ons ligt, zal blijken de *vegetatie van moerassige duinpannen* te vertoonen.

We vervolgen nu onze wandeling, het pad splitst zich verderop, de linkertak voert naar beneden in de Kievitenwei, maar wij nemen nu het rechterpad en komen in een vlierlaantje dat loopt over den kam van een hoogte, gelijk aan die, waar we zooeven overheen keken. (Het zijn kunstmatige hoogten, opgeworpen bij het graven van den Waterweg). Voorbij het klaphek is dit laantje het mooist, de ongebreidelde groei-kracht van de vlieren heeft er een dicht „oerwoud” doen ontstaan; dikke, knoestige stammen komen uit den grond, lange loten rijzen er loodrecht uit omhoog, waarvan vele het licht niet konden bereiken, gestorven zijn en nu als rechte staketsels tusschen de bochtige takken staan. Boven het halfduister van dit bosch prijkt in den voorzomer de overdadige bloemenmassa en lokken in den herfst de sappige vruchten de spreeuwen bij duizenden aan. Aan het eind van dit laantje krijg je als door een venster plotseling een prachtig uitzicht (over de Scholeksterwei heen) op het wijde strand en de zee.

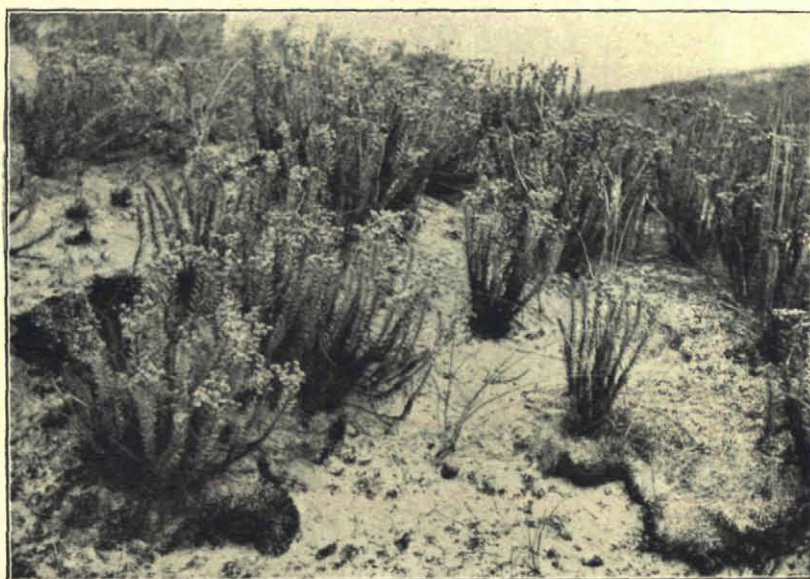
Het paadje gaat nu steil omlaag, beneden slaan we links af langs het Witgat-plasje en komen zoo in het drassige grasland, dat wit geplekt is door flinke pollen van mooie, roomig witte, vijfstralige bloemen. Ja, werkelijk, het zijn onze heerlijke *Parnassia's*, (*Parnassia palustris*) die groeien moeten „in vochtige duinpannen”; maar daar zitten we tegenwoordig niet al te dik in! Laten we toch eens even om ons heen zien en genieten van al dat moois. Wat is dat fijn, de donkere, stugge duindoornboschjes met daarlangs heele randen van die sierlijke, teere *Parnassia's*. De heele vlakte om ons is er mee bezaaid, een *Parnassia*-park zooals wij er ons geen mooier kunnen voorstellen. Als dit terrein in zijn tegenwoordigen toestand behouden blijft, kan hier nog menig bloemenbioloog en, wat niet minder belangrijk is, menigeen die een open oog heeft en gevoelig is voor de schoonheid van zulk een plekje, zijn hart ophalen. Roekeloos verzamelen en

uitsteken? Och kom, dat is van zulke menschen niet te verwachten, en wie weet, mogelijk blijft dit terrein niet altijd zoo streng verboden als nu, want het is toch eigenlijk wel jammer, dat zóó weinigen maar kunnen genieten van al die pracht.

Dat men altijd zal moeten opletten, wie men er toelaat, spreekt wel van zelf; overigens is de hoeveelheid *Parnassia* er te groot voor, dat een bescheiden verzamelaar er kwaad zou kunnen doen.

Keeren we nu tot onze *Parnassia*'s zelf terug. Het kost hier niet veel moeite, ze in alle stadia van hun ontplooiing te vinden, keurig toegevouwen staan pas ontloken knoppen naast voluit-bloeiende bloemen met wijd uitgespreide, geaderde bloemkroonbladeren. Wat kunnen we hier gemakkelijk de heele buitengewoon mooie en merkwaardige bloeigeschiedenis volgen. In den knop zien we 5 korte, gebogen meeldraadjes, de stamper heeft nog niet veel te beteekenen. Nu opent zich de bloem en weldra gaat één van de vijf meeldraden uitgroeien tot de helmknop boven de plaats van den stamper ligt. Den tweeden dag van den bloei gedraagt de daarnaastliggende meeldraad zich op dezelfde manier, de eerste, die zijn dienst gedaan heeft, verliest zijn helmknopje en strekt zich naar buiten tot

Een duinhelling, dicht begroeid met de Zee-wolfsmelk (*Euphorbia Paralias*).

Foto v. BEUSEKOM.

hij bijna tusschen de kroonbladeren ligt. Zoo krijgen alle vijf de meeldraden een beurt, een wonder van regelmatige beweging in de bloem. Nu vindt ge heel veel bloemen, waar twee meeldraden zich op dezelfde hoogte bevinden, maar bij aanraking verliest een van die twee altijd gemakkelijk zijn helmknop; die was dus op den terugweg en maakte plaats voor den volgende. Pas als alle meeldraden verbruikt zijn, rijpt de stamper, dus *Parnassia* is echt proterandrisch, zelfbestuiving is vrijwel uitgesloten. In de bloem, aan den voet van de kroonbladeren, staan nog een vijftal honing-toestelletjes of nectariën, sierlijk en fijn van vorm, met gele, glimmende knopjes op het eind van dunne zijtakjes; de honing wordt aan den voet van die nectariën gevormd. Intusschen ziet zoo'n

Parnassiabloem in vollen fleur met al die glimmende gele bolletjes er uit of er overvloed van honing uit te halen is. Voornamelijk vliegen komen er op af, ik zag tenminste op 2 September gedurende een uur, terwijl ik het oog kon houden op vier flink bloeiende groepjes, niets dan vliegen op de bloemen bezig. Slechts eenmaal kwam er een klein wespje overvliegen, zette zich even op een bloem neer, maar vloog ook meteen weer door. Die vliegen vlogen geregeld af en aan, of eigenlijk mag ik niet zeggen geregeld, want van een systematisch afwerken der bloeiende Parnassia's was geen sprake, zoo'n vlieg komt niet recht toe recht aan op de bloemen afvliegen, maar woest en onrustig zwenkt hij over de bloemen, ploft op één ervan neer en scharrelt door de heele bloem heen op zoek naar honing. Plotseling vliegt hij op, stuift heele plekken bloemen voorbij om soms

Parnassia's aan den rand van de drassige weide. Twee bloemen worden juist door vliegen bezocht. Foto v. BEUSEKOM.

meters verder weer op een willekeurige bloem neer te vallen. In jonge bloemen wordt hij op die manier flink voorzien van stuifmeel uit de ééne rijpe meeldraad, en in oudere, waar de stamper al rijp is, strijkt hij door zijn gewerk in de bloem allicht wat op de uitgespreide stempels af.

Parnassia brengt ons op de gedachte, dat we hier nog wel wat meer van die vochtige duinvallei-planten zouden kunnen vinden; die hebben voor ons altijd een groote bekoring, want in de Scheveningsche en Wassenaarsche duinen zijn we daar niet rijk van voorzien. We behoeven hier niet lang rond te loopen of we vinden lage plantjes met bleekpaarse, gentiaanachtige bloemen. Het is de zeldzame *Slanke Gentiaan* (*Gentiana amarella*). Heel mooie bloemen zijn het, met

de dichte franje, die de buis van de bloemkroon afsluit. Trouwens al die Gentianen zijn sierlijke planten, 't is altijd iets bijzonders, als je ze vindt. Er staat hier nog een vertegenwoordiger ervan, het *Duizendguldenkruid* (*Erythraea*), in de 3 bekende soorten, op den Hoek zeer algemeen.

In een hoekje van de Kievitenwei, bij het klaphekje dat we doorgekomen zouden zijn, als we straks het linksche paadje gevolgd hadden, vinden we in den tijd dat de *Parnassia*'s op het mooist bloeien, de vruchtstengels, of misschien nog een enkele bloem van de mooiste onzer orchideeën, de *Moeras-Wespenorchis* (*Epipactis E. palustris*). Zie maar eens op de photo, hoe de bloem lijkt op de tropische orchideeën, die we zoo bewonderen. Toch vind je ze ook in den vollen bloeitijd niet zoo heel gemakkelijk, ze blijven altijd betrekkelijk laag en staan hier tusschen dichte massa's andere planten, vooral kruipwilg en watermunt. Van die Orchideeën kan ik hetzelfde zeggen als van de Gentianen; ieder, die pas begint met planten zoeken, voelt zich op het toppunt van geluk, als hij Orchideeën vindt! Maar ook later vind je het altijd buitengewoon prettig, als je iets van die sierlijke bloemen te zien krijgt, meestal ben je dan meteen op een heel mooi plekje beland, want ze staan maar niet zoo overal voor 't grijpen.

In 't zelfde hoekje groeien ook de *Heelblaadjes* (*Pulicaria dysenterica*) met hun typische, grijsviltige bladeren. Op een hogere plaats in onze *Parnassia*-weide (= kievitenwei) staat een groote partij *Wilgenroosjes* (*Epilobium angustifolium*), die in Augustus als een groote rozeroode plek tusschen de duindoorns gloort. Op heel vochtige plekjes, waar de grond van het water sijpelt, als je er op loopt, zien we laag tusschen de dichte planten de *Waternavel* (*Hydrocotyle vulgaris*) met zijn aardige, schildvormige blaadjes; *Watermunt* (*Mentha aquatica*) staat er overvloedig, de heele vlakte kan er op warme zomerdagen van geuren. En laat ik de *Driedistel* (*Carlina vulgaris*), die in het Epipactishoekje prijkt, ook niet vergeten!

Maar nu gaan we dit prachtige stukje verlaten; we komen dan in een groote vlakte met duindoorns, hier en daar een blinkende plas ertusschen. Overal tusschen die Duindoorns staan de *Parnassia*'s, *Duizendguldenkruid*, op droger plaatsen massa's *Jacobskruid* (*Senecio Jacobaeae*), groote gele *Boksbaarden* (*Tragopogon pratensis*) en *Melkdistels* (*Sonchus*).

Voor dat we nu dadelijk de kale vlakte op gaan, moeten we even een kleinen omweg maken naar rechts en een eindje de lage duinen inloopen, want daar staat een plant, voor ieder die wel eens op Rozenburg rondgezworven heeft, een goede bekende, n.l. de *Zeewolfsmelk* (*Euphorbia Paralias*). Voor ons is het een vreemde verschijning, in de Zuidelijke zeeduinen schijnt hij wat meer algemeen te zijn, en hier zijn enkele duintjes er geheel mee bedekt. De stevige stengel is onderaan bruinrood, verder is de heele plant van een matte, grijsgroene kleur, die prachtig tegen het duinzand afsteekt. Heel dicht is de plant bebladerd, vooral bovenaan; nu bevinden zich daar ook de vreemd gevormde bloeiwijzen, en zodoende is de plant aan haar top het breedst, het minste zuchtje doet haar een tijd lang heen

en weer schommelen. Door al die steil oprijzende, ranke stengels gaat eigenlijk een ononderbroken golfbeweging. Zooals alle *Euphorbia*'s is ook *Euph. E. Paralias* rijk voorzien van melksap, dat uit elke verwonding te voorschijn druppelt, stolt wanneer het een tijdje aan de lucht is blootgesteld, en zodoende de wonden volkomen afsluit tegen schadelijke invloeden. Bovendien moet het door zijn giftigheid de plant tegen vraat beschermen.

De Blauwe Zeedistel (*Eryngium maritimum*) in vollen bloei. Op het groote bloemhoofdje links is een hommelt bezig. Foto v. BEUSEKOM.

Nu keeren we terug naar de vlakte en loopen rechtstreeks op het Zuidelijke, moerassige gedeelte aan, dat door zijn riet, biezen en zeggen op grooten afstand al te herkennen is. De grond wordt nu vrij kaal en bij hooge vloed en loopen hier groote gedeelten onder van het Zuiden uit, 't is dus eigenlijk een schorre; (*Lamsooren*, *Statice Limonium*); op enkele plaatsen ziet de grond er meer zandig uit. We vinden hier heel veel *Hertshoornweegbree* (*Plantago Coronopus*), *Rode*

Ganzevoet (*Chenopodium rubrum*), hier en daar wat *Melkkruid* (*Glaux maritima*), en op de meest slikkige gedeelten het *Klein Schorrenkruid* of *Zoutmelde* (*Suaeda maritima*) met zijn dikke, vleezige, meestal roodachtige blaadjes en de nog vleeziger *Zeekraal* (*Salicornia herbacea*). Maar die zullen we straks nog veel meer aantreffen, zoowel in 't moeras als aan het strand. Op heel natte plekken hier en daar in het Zuidelijk gedeelte staat wat *Zulte* of *Zeeaster* (*Aster Tripolium*), maar als je die mooi wilt zien moet je het „moeras” zelf in gaan. In groote trossen bloeien ze daar in den nazomer, flinke bloemkorfjes met prachtig paarse straalbloemen en gele buisbloemen, tusschen de hoge zeggen, die hier en daar afgewisseld worden door plukjes riet en mattenbies. (Ook de vorm zonder straalbloemen is niet zeldzaam). Het is heusch wel de moeite waard, daarvoor een uurtje door het slik te baggeren, je ziet dan meteen de talloze vogels, die zich

De Pijlkruidkers-vlakte aan den Waterweg (*Lepidium Draba*).

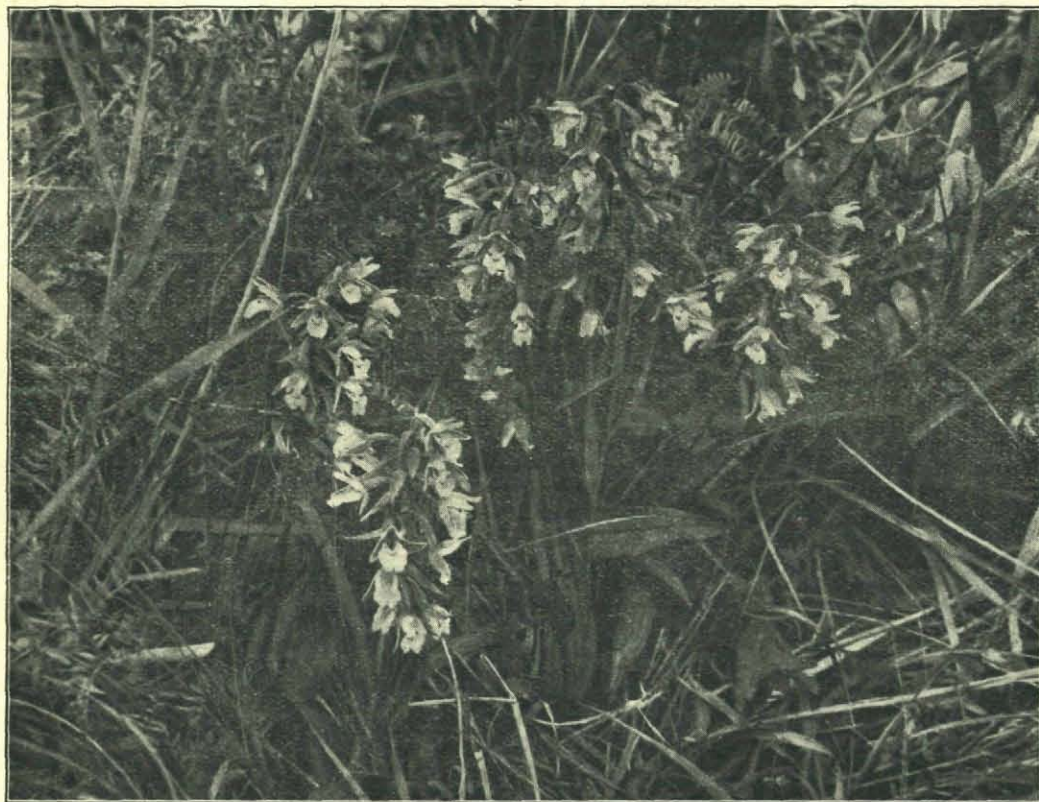
Foto v. BEUSEKOM.

op de slikplaten langs de kreek ophouden. In 't voorjaar is het paars van de *Zeeaster* vervangen door het wit van 't *Lepelblad* (*Cochlearia officinalis*), dat er ook heele vlakten bedekt, vooral in de meer droge gedeelten; het kan daar dan heerlijk geuren en 't gezoem van de bijen is niet van de lucht.

Als we dit gemakkelijk bereikbare stuk van het moeras door zijn, komen we op de zandbanken langs de Brielsche Maas, die we nu naar rechts volgen. Zoo bereiken we aan de Zuidpunt het breede strand, en daar vinden we nu 's zomers een groote vlakte vol met die prachtige *Blauwe Zeedistel* (*Eryngium maritimum*), het juweel van onze strandplanten. Dat is nog eens iets anders dan zoo'n enkel schriel exemplaar zooals bij ons in de zeeduinen, ze komen hier tot volle ontplooiing, want niemand komt ze hier met wortel en tak uitrukken, wat op andere plaatsen helaas nog al eens het geval is. Die Zeedistel moet je zien op de lichte, wijde

vlakte om zijn teere kleur ten volle te kunnen waardeeren, en als daar nu in den voorzomer de sterntjes tusschen zitten te broeden, dan is het een genot een half uurtje te zitten op de duinen van dit uithoekje van Holland, vóór ons de zonnige vlakte met de sierlijke vogels tusschen de blauwe distels, geen ander geluid dan het ruischen van de zee en het sterngekrijsch. Een uithoekje dat er wezen mag!

Die Zeedistels zien er eigenlijk heelemaal niet als Schermbloemigen uit, de bloempjes zijn zoo diep, dat de honing geheel verborgen ligt. Er komen dan

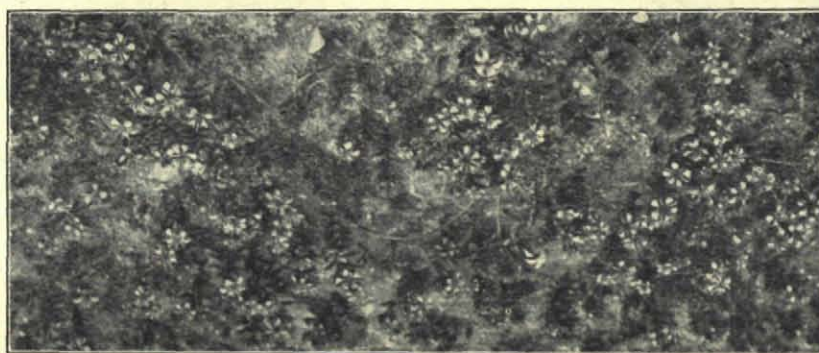

Een mooi groepje van de Moeras-Wespenorchis (*Epipactis palustris*). Foto v. BEUSEKOM.

ook heel andere bezoekers dan op de andere leden van deze familie, waar de honing zoo voor 't grijpen ligt en vliegen en kevers de schermen afzoeken. Hier komen vooral de langtongige hommels en vlinders; op den 2den September werden 3 flink bloeiende planten 1½ uur lang alleen bezocht door aardhommel, steenhommel en enkele Zandoogjes, (14 aardhommels, 5 steenhommels, 2 zandoogjes). De aardhommel was de drukste bezoeker, en 't was lang geen gemakkelijk werkje, om den langen zuiger te steken tusschen de kroonslippen, die bij

de meeste bloemen nog gesloten waren. Bijna alle hommels waren dan ook flink bepoederd met stuifmeel na zoo'n bezoek.

Maar nu moeten we niet te lang bij onze prachtige Zeedistels blijven, er wacht ons nog een stevige wandeling tot aan de Zuiderpier. Het strand, dat we nu voor ons zien, is een van die merkwaardige *groene stranden*, waar we een groot deel van onze slik- en zoutplanten kunnen vinden. Op de slikkigste gedeelten staan heele velden van dikke, sappige plantjes van de *zeekraal* (*Salicornia herbacea*); in den voorzomer komen ze als grappige kleine, frisch groene knodsjes uit het slik op, later gaan ze zich vertakken en flink uitgroeien, ze worden hier wel 20 cm. hoog. Het „bloeien” heeft niet veel te beteekenen. Drie bloempjes aan weerszijden van de bovenste knoopen; eigenlijk zijn het niets anders dan een stamper en een, soms twee meeldraadjes. Maar aardig heb ik gezien, hoe die zeekraal, in 't najaar verflensd en slap geworden, heel dikwijls

Zeepostelein (*Ammadenia peploides*) op de meer zandige gedeelten van het strand.

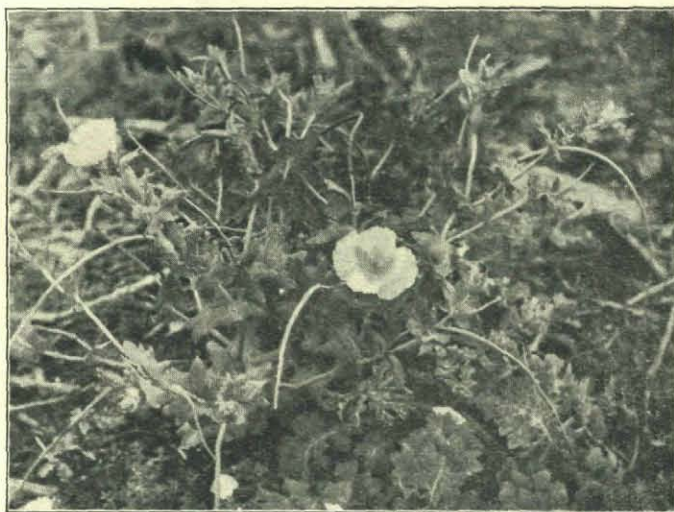
Foto v. BEUSEKOM.

door een flink sliblaagje bedekt was. Dat moet toch wel een belangrijke slibvanger zijn op de groote slikken in Zeeland b.v. Precies hetzelfde kan gezegd worden van het *Klein Schorrenkruid* of *Zoutmelde* (*Suaeda maritima*), die hier ontzaglijk veel groeit in de „doorbraken” in de duinen. Melkkruid staat hier op het groene strand ook in groote massa, heel mooi in 't voorjaar met de talloze rose bloempjes. Het blijft meer op iets hoogere gedeelten dan de Zeekraal, maar met een flinken vloed wordt het toch wel overstroomd. De meer zandige plekken zijn dicht bezet met de aardige *Zeepostelein* (*Ammadenia peploides*). De dikke, stijve blaadjes staan keurig in vier rijen, heel dicht opeen, aan den top zitten de witte, vijfstralige bloemen die in den bloeitijd een heerlijken honinggeur over het strand verspreiden. Het zal de moeite loonen, hier eens precies na te gaan, aan welke gedeelten de verschillende hiergenoemde strandplanten de voorkeur geven; dat staat alvast op het programma voor het volgend jaar.

Nooit heb ik het groene strand van Rozenburg zoo bewonderd als op den

13den October van dit jaar, toen alle denkbare tinten van het herfstbosch voor ons op de vlakte lagen uitgespreid, van dieprood van de Roode Ganzevoet tot lichtgeel van de verwelkte Glaux- en Ammadeniablaadjes, met alle mogelijke schakeeringen daartusschen, honderden meters ver. Dat was werkelijk om nooit te vergeten, zoo prachtig!

Dichtbij de plek, waar die herfstvlakte op haar mooist is, niet ver meer van den Waterweg af, ligt aan den duinvoet een strook grond die altijd bedekt is met een dikke laag van allerlei aangespoelden rommel en juist daar groeit nog een beroemde Hoekplant, de zeldzame *Gele Hoornpapaver* (*Glaucium flavum*). Forsche planten met grijziggroen, als berijpt blad, groote, gele, klaproosachtige bloemen en lange, lichtgebogen vruchten. Die Hoornpapavers staan alleen maar

De Gele Hoornpapaver (*Glaucium flavum*) in den aanspoelselhoek, op het eind van den bloeitijd. De lange gebogen „stelen” zijn de vruchten.

Foto v. BRUSEKOM.

in de buurt van dezen aanspoelselhoek, en dat heeft het vermoeden bij me doen opkomen, dat ze daar van zee uit gebracht zijn, waarschijnlijk uit Engeland dan, waar ze heel algemeen moeten zijn. De zaden rollen bij het rijpen van de vrucht vrij gauw op den grond, ze zijn niet zoo heel licht, dus een overwaaien zooals dat bij Orchideeënzaad best mogelijk is, kunnen we ons hier niet goed indenken. Transport door het zeewater zelf zou dus de eenige manier zijn; alleen moet ik nog nagaan of de zaden tegen zeewater bestand zijn. Zoo ja, dan is daar nog niet veel mee bewezen, het maakt alleen de veronderstelling iets waarschijnlijker.

In dit hoekje staat nog een weinig bekende plant; dat is heelemaal een vreemde-
deling: een nachtschade met een veerspletig blad, paarsig witte bloemen en groote, groene bessen: *Solanum triflorum*. Ze is daar een jaar of wat geleden

pas ontdekt als nieuw voor onze flora. (Amerikaansche plant, met fazantenvoer meegekomen?) We hebben nu langzamerhand den Waterweg weer bereikt, nog een kwartiertje marcheeren over de aardig begroeide zandige kruin van de steenglooïng voordat we bij den aanlegsteiger zijn. Onderweg passeeren we een plek, waar in het voorjaar de *Pijlkruidkers* (*Lepidium Draba*) in dichte massa's bloeit, de dikke, vleezige stengels en bladeren kraken en knerpen onder je zolen. In den nazomer is dezelfde plek wit van de kamillen. Menig maaltje heerlijke Morieljes verzamelden we op dit stukje

Als we nu den steiger bereikt hebben en het duurt nog een half uurtje eer de veerman ons komt halen, hebben we nog mooi even den tijd een eindje verderop te gaan naar een zandige, begroeide vlakte, die voor een deel wel bij hoogen vloed zal onderloopen. Hier staan mooie groote pollen van de lila *zeeraket*

Melkkruid (*Glaux maritima*) op het groene strand. Foto v. BEUSEKOM.

(*Cakile maritima*), en heel veel *loogkruid* (*Salsola Kali*). Nog wat verder wordt het moerassig, daar voert de zulte weer den boventoon, in 't voorjaar stonden daar de fijne rose *schijnsparrie-bloemen* (*Spergularia salina*). Maar nu huiswaarts, bij gunstig weer brengt de roeiboot ons in een kwartiertje weer in de bewoonde wereld.

Op volledigheid maakt het bovenstaande geen aanspraak; van den plantengroei in de duinen zelf bijvoorbeeld heb ik niet veel verteld, behalve de Zeewolfsmelk in het Noordelijk deel heb ik er nooit iets bijzonders gevonden. Misschien komt dat wel, doordat we ons in den goeden tijd het meest met de vogels bezighouden.

Maar ik hoop toch, dat zich bij den lezer de indruk gevestigd heeft dat „de Hoek” een heerlijk terrein is voor bloemenbioloog, florist en plantenliefhebber!

Den Haag, October 1927.

G. v. BEUSEKOM Jr.